

Толкачова І. А., к.ю.н., доцент,
Кузьмук Б. І., студент,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Корумпованість влади в Україні є причиною повільного зростання довіри населення до судів, які є однією із гілок влади. Після Революції Гідності змінилось суспільство. Прагнення громадян до справедливості має стихійний характер, нерідко приводить до акцій протесту під стінами судів. Згідно з ч. 1 ст. 127 Конституції України «у визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних» [1]. Належна реалізація права на розгляд справи судом присяжних може стати панацеєю, котра здатна вилікувати судову систему від несправедливості, а суспільство – від безнадійності.

На українських землях, що перебували під Польщею діяли спочатку суди присяжних, передбачені конституцією 1921 року й австрійським кримінально-процесуальним правом, яке продовжувало діяти в Галичині. В той же час, на землях України, що були під керуванням Румунії, суди присяжних, які спочатку діяли ще з австрійських часів, були скасовані в 1936 році. Це було пов'язано з відсутністю професійної підготовки присяжних та неосвіченістю громадян.

Варто звернути увагу на світову практику впровадження суду присяжних. Український варіант суду присяжних містить значні відмінності від своїх аналогів у США, Великій Британії, Росії, оскільки Україна взяла за основу саме французьку модель правового інституту присяжних. Проте досвід суду присяжних у кримінальному та цивільному процесуальному кодексах виявив величезну кількість проблем, від нерозуміння громадянами своєї ролі в процесі – і до небажання самих суддів обтяжувати свою роботу додатковими клопотами.

При розгляді кримінальної справи колегія за участі присяжних складається з двох професійних суддів та трьох присяжних засідателів. У такому складі справа може розглядатись за двох умов: щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, та має бути клопотання обвинуваченого про розгляд його справи колегією. Тобто без бажання обвинуваченого (якщо їх декілька, принаймні одного з них) присяжні не можуть бути залучені до розгляду справи. Щодо цивільних справ, тут колегія є дещо меншою – лише один суддя та двоє присяжних. У такому складі обов'язково слухаються чітко визначені категорії справ [2]. Отже, аналізуючи норми національного законодавства, варто сказати, що в нашій державі просто створили своєрідну копію європейської

системи без врахування реалій українського сьогодення. Станом на сьогодні існуюча система мало чим відрізняється від інституту народних засідателів часів Радянського Союзу.

Відповідно до чинного законодавства присяжним може бути громадянин України, що досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. Для затвердження списку присяжних відповідне територіальне управління ДСА України звертається до місцевих рад, які формують і затверджують списки громадян, які відповідають вимогам закону, а головне дали згоду бути присяжними. Закон встановлює також низку обмежень, щоб унеможливити потрапляння до списку присяжних низки осіб (представників ряду правничих професій, недієздатних громадян, тих, хто досяг 65-річного віку тощо). Як свідчить практика, на сьогодні немає єдиного уніфікованого підходу до формування місцевою радою списку присяжних [3].

На нашу думку, необхідним є створення єдиного прозорого механізму добору присяжних. Можна взяти за приклад близьку нам французьку модель. У Франції кандидатів у присяжні обирають місцеві муніципалітети також зі списку виборців. Присяжним у цій країні може стати громадянин Франції, що досяг 23-річного віку, вміє читати і писати французькою мовою. Як бачимо, у більшості країн світу присяжним стають із обов'язку, тоді як в Україні – за бажанням. Як і бути судимим судом присяжних у кримінальному процесі можна теж виключно за бажанням обвинувачуваного [3]. Також, важливим є встановлення гідної плати за виконання функції присяжного, і донесення до нього важливості і значення його роботи.

На підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що створена в Україні система суду присяжних не відповідає потребам громадянського суспільства, а зберігає існуючу корупційну складову судової системи. Тому необхідним є проведення реформи інституту присяжних в Україні і наближення її до світових стандартів. Так, першочергово необхідно створити прозорий механізм добору та навчання кандидатів на роль присяжних, долучивши до цього громадські організації та виділивши кошти з державного бюджету. В подальшому участь громадян у здійсненні правосуддя повинна бути обов'язком. Важливо також створити електронну базу присяжних та збільшити їх кількість. Колегія присяжних повинна сидіти окремо від суду і спілкуватися з ним тільки через обраного нею голову колегії. Посилання противників розширення компетенції суду присяжних на нестачу в Україні фінансів є спротивом розбудові громадянського суспільства, адже запровадження дієвого суду присяжних сприятиме поверненню довіри українського народу до судової системи.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Григоров Д. Суд присяжних в Україні: французька модель і національні особливості. URL: https://www.bitlex.ua/uk/blog/news/post/sud_prisyajnyh_v_ukrayini__frantsuzka_model_i_natsionalni_osoblyvosti.
3. Ющенко Т. В. Суд присяжних: від імітації до справедливого народного правосуддя. URL: <https://www.uifuture.org/post/sud-prisaznih-vid-imitacii-do-spravedlivogo-narodnogo-pravosudda/>.

УДК 342.3 (043.2)

Толкачова І. А., к.ю.н., доцент,
Мельничук І. С., студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ІНСТИТУТ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ ТА ЛАТВІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З актуалізацією демократичних процесів у країнах Східної Європи на початку 90-х років зріс інтерес до нових механізмів захисту прав людини, у тому числі інституту омбудсмена.

Характерною особливістю інституту омбудсмена є те, що його утвердження в більшості країн світу відбувалося у вже існуючій системі органів державної влади й тому необхідно було враховувати національні, правові, культурні та інші особливості. Так, попри єдині принципи концептуальної побудови цього інституту, у світі важко знайти дві такі інституції, які були б цілком тотожні. Однією з головних функцій омбудсмена у світі є контроль за діяльністю виконавчих та інших органів державної влади шляхом розгляду скарг громадян на дії тих чи інших органів або посадових осіб, що призвели до порушення прав та свобод людини і громадянина [1, с. 214].

Можна провести паралель між інститутом омбудсмена України та Латвії. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен) є посадовою особою, яка здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Уповноважений призначається на посаду і звільняється з посади Верховною Радою України таємним голосуванням, шляхом подання бюлетенів. В Україні висувається ряд вимог до кандидатів на посаду омбудсмена. Так, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини може бути громадянин України, який на день обрання досяг 40 років, володіє державною мовою, має високі моральні якості, досвід правозахисної діяльності та протягом останніх п'яти років проживає в Україні. Уповноважений призначається строком на п'ять років, який